

JOHN BUCKLEY

GENERÁLEM Z POHODLÍ DOMOVA

ČTENÁŘ PŘEBÍRÁ VELENÍ

CPRESS

Generálem z pohodlí domova

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.cpress.cz
www.albatrosmedia.cz

John Buckley
Generálem z pohodlí domova – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS **MEDIA**

GENERÁLEM Z POHODLÍ DOMOVA

JOHN BUCKLEY

Věnováno Julii, Annabele a Edwardovi

PODĚKOVÁNÍ

Zvláštní poděkování za všechny simulace a spekulace, které jsme spolu rozehrávali a rozvíjeli v průběhu mnoha let, patří Howardu Fullerovi, Spenceru Jonesovi, Andymu Southallovi a Martynu Shipleymu.

OBSAH

PRAVIDLA BOJOVÉHO NASAZENÍ:

Několik rad k použití této knihy

HLAVNÍ POSTAVY

- 1 „NEJTEMNĚJŠÍ HODINA“ - 21**
Léto 1940
- 2 HAZARDNÍ PARTIE VE STŘEDOMOŘÍ: 79**
Válka v severní Africe, 1941–1942
- 3 STALINOVA VÁLKA: 129**
Válka na východní frontě, 1941–1945
- 4 MIDWAY: 181**
Rozhodnutí v Tichomoří, červen 1942
- 5 VÁLKA BOMBARDÉRŮ: 233**
Strategie, morálka a cesta k Drážďanům, 1940–1945
- 6 CASABLANCA: 283**
Rooseveltovy a Churchillovy strategické alternativy, 1943–1944
- 7 ZÁVOD K RÝNU: 337**
Arnhem a operace *Market Garden*, září 1944
- 8 BOMBA: 389**
Kodaň, *Manhattan* a Hirošima, 1941–1945

BIBLIOGRAFIE

PODĚKOVÁNÍ ZA PRÁVA K UVEŘEJNĚNÍ OBRAZOVÉHO MATERIÁLU A MAP

ÚVOD

Před pár lety, jednoho teplého slunečného květnového dne, jsem stál na mostě Johna Frosta v nizozemském Arnhemu v kruhu svých studentů z katedry válečných studií, jimž jsem dělal průvodce na studijní cestě po arnhemském bojišti. Ubírali jsme se po stopách Spojenců, kteří se v září 1944 v rámci neblaze proslulé operace *Market Garden* pokoušeli zmocnit přechodů přes Rýn, což je poutavě zachyceno ve filmu *Příliš vzdálený most*. Během tří dnů jsme urazili trasu, po níž putovali Spojenci, když jsme vyrazili od Joeova mostu ležícího nedaleko belgického města Neerpeltu, pokračovali dál přes Eindhoven a Nijmegen, až jsme nakonec dorazili do Arnhemu, jenž je vzdálený nějakých pětadevadesát kilometrů od výchozího místa bitvy a stal se dějištěm těch nejkrvavějších bojů celé operace. Podrobně jsme probírali jednotlivé bitvy, zkoumali klíčové bojové přesuny a navštěvovali významná dějiště tehdejších událostí. Nyní jsme se blížili k samotnému mostu, jenž byl primárním cílem operace, neboli k „prémii“, jak jej nazval jeden z velitelů v roce 1944. Jedna skupinka studentů hleděla z mostu přes Dolní Rýn do otevřené krajiny na jihu a vedla vášnivou debatu. Proč, ptali se, Britové nevysadili parašutisty tady, namísto aby je shodili skoro dvacet kilometrů na západ odsud, což byla obrovská vzdálenost a jeden z hlavních důvodů, proč operace zkrachovala? Kdyby přistáli tady, argumentoval vehementně jeden student, most by byl velice záhy obsazen a celý plán by možná skončil úspěchem, a nikoliv trpkým zklamáním jako v roce 1944. Jak by to asi dopadlo, kdyby Britové vysadili parašutisty mnohem blíž k mostu v Arnhemu? Byla by bitva korunována úspěchem? Mohla být válka vyhrána už v roce 1944?

Debata ještě nějakou dobu pokračovala, aniž by studenti dospěli k jednoznačné shodě. Tato diskuse mi však opětovně připomněla zásadní roli, jakou ve vojenské historii hrají jistá klíčová rozhodnutí

vojenských velitelů, závažnost dopadů přijatých velitelských rozhodnutí, jakož i neutuchající fascinaci alternativními výklady notoricky známých historických událostí: Jak by asi věci dopadly, kdyby v rozhodujících okamžicích padla jiná rozhodnutí, než jaká byla ve skutečnosti přijata? Pro některé historiky je takové tázání pouhým marněním času, jež nemá se seriózním historickým bádáním naprosto nic společného; koneckonců historická věda se zabývá výkladem minulých událostí na základě empirických důkazů a o věcech, které se nikdy nestaly, nemohou žádné důkazy existovat. Už tak existuje bezpočet sporů a spekulací nad tím, proč se jisté události odehrály tak, jak se odehrály: Zabývat se potenciálními důsledky alternativních – či kontrafaktuálních výkladů historie, jak se jim také říká – je dalším krokem do neznáma skýtajícím spoustu nejistoty a pro některé takový krok obnáší až příliš veliké riziko.

Přesto si však koncepce alternativních historií neboli „co by kdyby“ udržuje popularitu v literatuře i audiovizuálních médiích, přičemž u mnohých z těchto fiktivních výtvorů se pozornosti těší válečné konflikty nebo významné politické události, které se odehrávaly ve třicátých a čtyřicátých letech dvacátého století. Knihy jako *SS-GB* od Lena Deightona nebo *Nadvláda* od C. J. Samsona pracují s již značně obehnaným scénářem Británie žijící za druhé světové války pod nacistickou nadvládou, ačkoliv – jak si povšimli mnozí komentátoři – v jejich pojetí se německá okupace nejeví zas až jako taková hrůza. Ve vysoce kriticky ceněném románu *Spiknutí proti Americe* rozvíjí Philip Roth alternativní historický narativ, v jehož rámci Roosevelt roku 1940 prezidentské volby těsně prohrává s Charlesem Lindberghem, který razil program zastávající vůči nacistům mnohem vstřícnější postoj. Televizní seriál *Muž z Vysokého zámku*, situovaný do USA, které v druhé světové válce utrpěly porážku od mocností Osy, a vzniklý podle předlohy Philipa K. Dicka, si získal nesmírnou oblibu a běžel čtyři sezony (2015–2019).

Historiky zajímá také problematika alternativních scénářů rozvíjených v publikacích věnujících se klíčovým historickým událostem, jež utvářely náš moderní svět, a zkoumajících možný dopad rozličných rozhodnutí přijatých ve zlomových momentech dějin. Mnozí se zaměřují na klíčová vojenská tažení a války, když si kladou otázku, co by se

asi stalo, kdyby se Gavrilo Principovi v roce 1914 nepodařilo zavraždit arcivévodu Františka Ferdinanda nebo kdyby vévoda z Wellingtonu prohrál bitvu u Waterloo. Takové historiografické postupy nás zavádějí na cestu alternativních výkladů dějin, ale ve své hluboké podstatě jsou to lineární narativy – čtenář je v podstatě vydán na milost a nemilost autorovi.

Jakkoli jsou tyto metodologické přístupy zajímavé a mohou posloužit pro pochopení toho, jak závažné důsledky mohou mít jistá kritická rozhodnutí, podle mého soudu nevystihují podstatu intenzivního tlaku, jenž působí na rozhodující historické aktéry v mezních okamžicích, a to zejména během konfliktů. Při výuce již mnoho let používám postupy převzaté z teorie her, abych zjistil, jak a na základě čeho velitelé a političtí činitelé přijímají zásadní rozhodnutí a jaké důsledky – krátkodobé i dlouhodobé – tato rozhodnutí mají. Nechal jsem studenty provádět výzkum, vytvářet ambiciózní strategie a navrhovat bojové plány v celé řadě válek, abych je tak lépe přiměl pochopit pozadí rozhodovacích procesů, tlaky, které působí na velitele, okolnost, že velitelé musí pracovat s neúplnými údaji, jakož i možnost, že nepřítel může reagovat rozličnými způsoby. Proti sobě stojící týmy studentů znovu rozehrávaly tažení předcházející bitvě u Agincourtu z roku 1415, klíčové bitvy třicetileté války, bitvu u Antietamu z americké občanské války, bitvu u Jutska z roku 1916 nebo některé námořní bitvy v Tichomoří z roku 1942, jako třeba bitvy o Midway nebo o východní Šalamounovy ostrovy. Všechny nabízely fascinující (a někdy i zábavné) pohledy na vojenské a politické vedení a na jeho psychologii, jakož i na rozličné tlaky, jimž musí čelit, a to dokonce i ve výukových místnostech izolovaných od válečných bojů na život a na smrt. Hry a simulace se samozřejmě v armádě používají jako instruktážní prostředek již po staletí, a to také i jako způsob, jak přimět důstojníky přemýšlet o tom, jak a za jakých okolností jsou přijímána velitelská rozhodnutí. Studenti historie mají z téhož přístupu také velký užitek – frustrace a bezradnost bývají často souputníky pronikavého úsudku a nenadálého prozření.

V této knize kladu koncepci alternativních historií do souvislosti s rozhodnutími, která potenciálně mohla vést k tomu či onomu vyústění příslušných historických procesů. Každý ze scénářů probíraných v následujících kapitolách se odehrává za druhé světové války

v klíčovém okamžiku boje proti mocnostem Osy. Týkají se rozhodujících okamžiků války, v nichž byla přijímána zlomová velitelská a vůdcovská rozhodnutí, a to jak na politické, tak i na vojenské úrovni. Ocitnete se v situacích, kdy budete hodnotit empirická fakta, zvažovat možné následky a činit zásadní rozhodnutí, které vás povedou buď cestou, jíž se ubírala samotná historie, anebo vás zavedou do alternativního časoprostoru, s různými důsledky a potenciálními vyústěními obou těchto alternativních cest. Některé z nich by vám mohly přinést slavné vítězství, avšak jiné by naopak mohly být příčinou zničující porážky s katastrofálními následky. Pokud to jen bylo možné, představuji alternativní kontrafaktuální narativy jako „reálné“ historické příběhy a používám dobové reálie a materiály, abych dodal alternativní verzi dějin autentický nádech. Takže výroky uvedené v oddílech alternativní historie Churchill skutečně pronesl, i když v poněkud jiném kontextu; a Eisenhower to či ono interní sdělení také skutečně napsal, i když ne ve stejné době. Jednoduše jsem si s dějinami tak trochu pohrál.

Jako čtenáři se ujmete konkrétních rolí. Často to budou lidé, kteří klíčovým aktérům radili a podávali jim informace – a rychle si všimnete, že procesu rozhodování dominovali muži, a to i na politické úrovni, což je neklamným znamením doby. Budete se přímo podílet na strategických a taktických rozhodnutích, která utvářela průběh války – od podzemního sídla vládního kabinetu (*Cabinet War Rooms*) ve Whitehallu až po provizorní velitelské stanoviště generála hluboko v libyjské poušti, od Oválné pracovny v Bílém domě až po kokpit střemhlavého bombardéru Douglas Dauntless nad Tichým oceánem.

V jednu chvíli se ujmete role Churchillova nebo Rooseveltova osobního vojenského asistenta, v další budete náčelníkem štábu polního maršála Montgomeryho, následně se stanete šéfem Stalinovy ochranky, zpravodajským analytikem admirála Nimitze v Pearl Harboru nebo třeba vědcem, jehož obsáhlé znalosti teoretické fyziky mohly vést k vývoji atomové bomby. Vaš vliv v těchto klíčových momentech bude mít dopad na výsledek války a vaše rozhodnutí budou spoluutvářet charakter světa, jenž by mohl vzejít z nejničivějšího konfliktu v lidských dějinách.

Usiloval jsem nicméně o to, aby mnou předkládané alternativní scénáře minulosti působily pokud možno věrohodně, a nikoliv jen

jako výrony ničím nekorigované fantazie. V alternativních scénářích bylo minulosť samozřejmě nezbytné pozměnit, přičemž zpravidla existovaly pádné důvody, proč se věci odehrály tak, jak se odehrály: Bláhová rozhodnutí vojenských velitelů a politických představitelů se jako taková obvykle jeví jen ze zpětného pohledu. Snažil jsem se nicméně vyvarovat toho, abych byl do mnou předkládaných alternativních historií nucen vkládat vysloveně ahistorické momenty, jakým by bylo třeba nasazení vodíkové pumy v roce 1940 nebo proudových stíhaček F-14 na obranu Pearl Harboru v roce 1941 (byť tvůrci hollywoodského snímku *Tajemná záře nad Pacifikem* si s možností právě takových ahistorických intervencí do průběhu notoricky známých historických událostí pohrávají). Vše, co bude během vašeho putování dějinami druhé světové války ovlivňovat vaše rozhodování, vám bude připadat jako reálné možnosti; po těchto cestách sice dějiny nakonec nekráčely, ale klidně mohly. Doufejme, že z námi předkládaných alternativních scénářů bude patrné, že rozhodnutí utvářející běh historie byla přijata z důvodů, které se v daném okamžiku jeví jako legitimní, ale že smysl by dávala i jiná rozhodnutí.

Přesto jsem toho názoru, že ať už budu argumentovat sebezpřesvědčivěji (jak jsem ostatně činil i v přítomnosti svých studentů během naší studijní cesty do Nizozemska), že rozhodnutí vysadit v roce 1944 parašutisty třináct kilometrů od Arnhemu *bylo* logické, někdo jiný, kdo bude mít příležitost tuto bitvu také analyzovat, může dospět naopak k závěru, že příslušné rozhodnutí by patřilo spíše na seznam nepravděpodobných alternativ.

PRAVIDLA BOJOVÉHO NASAZENÍ: NĚKOLIK RAD K POUŽITÍ TĚTO KNIHY

1. V osmi kapitolách této knihy je podrobně rozebráno osm historických mezníků spoluutvářejících dějiny druhé světové války. Každá z kapitol zkoumá sérii klíčových rozhodnutí, která zásadním způsobem ovlivnila průběh válečných událostí a mohla mít významné dopady na výsledek války. Příslušné alternativní scénáře byly zvoleny tak, aby co možná nejnázorněji ilustrovaly potenciální dopady toho či onoho rozhodnutí.

2. Každý alternativní scénář historického vývoje je rozdělen do několika podscénářů, v jejichž rámci budete postaveni před řadu závažných dilemat, která vás donutí přijímat informovaná, avšak potenciálně riskantní rozhodnutí, přičemž budete mít na výběr z několika možností. Budete se muset rozhodnout pro jednu z nabízených variant dalšího historického vývoje a následně si nalistovat příslušnou stránku.

3. Každá kapitola se odvíjí od jiné historické premisy vycházející ze samotné historie druhé světové války a každá má moc vás zavést do dosud neprobádaných zákoutí dějin.

4. Každé vaše rozhodnutí vás dovede k dalšímu rozhodnutí nebo vyústění dříve přijatých rozhodnutí. Další rozhodnutí mohou vycházet ze známých historických událostí nebo z důsledků vašich dosavadních rozhodnutí. Zatímco jedna linie bude předkládat minulé události, jak se skutečně odehrály, další budou prezentovat alternativní historie odvíjející se od vašich rozhodnutí.

5. Rozhodování vám usnadní řada dokumentů převzatých z primárních zdrojů, jako jsou mapy, zápisy z jednání a data, která měli aktéři tehdejších událostí k dispozici. Čtěte a analyzujte je pozorně, ale nevěřte vždy všemu, o čem se vás pokoušejí přesvědčit.

6. Přeji vám hodně zábavy při četbě této knihy a mnoho úspěchů ve vašem putování labyrintem alternativních historií. Vodítkem vám budiž výrok Winstona Churchilla: „Strach je jen reakce. Odvaha je rozhodnutí.“

HLAVNÍ POSTAVY

1 „NEJTEMNĚJŠÍ HODINA“

Jste:

David Margesson, poslanec Dolní sněmovny, předseda poslaneckého klubu Konzervativní strany a hlavní Chamberlainův dohlížitel nad dodržováním stranické disciplíny (str. 22).

Generál Hastings „Pug“ Ismay, Churchillův poradce pro vojenské otázky, jenž se těší premiérově bezvýhradné důvěře, a jeho styčný důstojník s náčelníky štábů jeho armády (str. 32).

Clement Attlee, poslanec Dolní sněmovny, předseda Labouristické strany (str. 42).

Samuel Hoare, ministr zahraničí (str. 52).

Anthony Eden, ministr zahraničí (str. 58).

Alexander Cadogan, stálý státní podsekretář ministerstva zahraničí (str. 64).

Archie Sinclair, ministr letectva (str. 70).

2 HAZARDNÍ PARTIE VE STŘEDOMOŘÍ

Jste:

Brigádní generál Eric „Chink“ Dorman-Smith, irský důstojník v britské armádě, jenž sloužil pod velením generála Archibalda Wavella, vrchního velitele britských vojsk na Blízkém východě (str. 80).

Jacques Tarbé de Saint-Hardouin, asistent generála Maxima Weyganda pro politické záležitosti (str. 88).

Generál Alan Brooke, obávaný náčelník imperiálního generálního štábu (CIGS), fakticky vrchní velitel celé britské armády (str. 96).

İsmet İnönü, turecký prezident (str. 104).

Admirál Andrew Cunningham, vysoce respektovaný vrchní velitel britské středomořské flotily (str. 108).

Brigádní generál **Francis „Freddie“ De Guingand**, náčelník Montgomeryho štábu (str. 114).

Podplukovník Charles Richardson, náčelník oddělení operačního plánování 8. armády (str. 120).

3 STALINOVA VÁLKA

Jste:

Vjačeslav Molotov, ministr zahraničí SSSR (str. 130).

Nikolaj Vlasik, šéf Stalinovy osobní ochranky (str. 138).

Generál Georgij Žukov, náčelník generálního štábu (str. 144).

Anastas Mikojan, člen Státního výboru obrany zodpovědný za zásobování ozbrojených sil potravinami a válečným materiálem (str. 150).

Boris Rybkin/Jarcev, tajný agent NKVD (str. 156).

Generálplukovník Pavel Artěmjev, náčelník Moskevského vojenského okruhu (str. 164).

Christian Günther, švédský ministr zahraničí (str. 170).

4 MIDWAY - ROZHODNUTÍ V TICHOMOŘÍ

Jste:

Kapitán Lynde D. McCormick, hlavní plánovač vojenských operací ve štábu vrchního velitele Tichomořské flotily amerického námořnictva admirála Chestera Nimitze (str. 182).

Kapitán Miles Browning, Spruancův náčelník štábu a taktický operační důstojník letectva na *USS Enterprise* (s. 192, 208).

Kapitán Elliott Buckmaster, velitel letadlové lodi *USS Yorktown* (s. 200).

Nadporučík Wade McClusky, velitel letecké skupiny na *USS Enterprise* (s. 212, 220, 226).

5 VÁLKA BOMBARDÉRŮ

Jste:

Lord Beaverbrook (Max Aitken), kanadský tiskový magnát (str. 234).

Arthur Street, stálý tajemník na ministerstvu letectví (str. 242).

Veloadmirál Dudley Pound, první námořní lord a náčelník námořního štábu (str. 250).

Letecký vicemarsál Norman Bottomley, zástupce náčelníka štábu vzdušných sil (DCAS) (str. 256, 270).

Letecký komodor Sidney Bufton, ředitel bombardovacích operací (str. 264).

Letecký vicemarsál Norman Bottomley, čerstvě jmenovaný vrchní velitel bombardovacího letectva (str. 270; viz též str. 256).

Vicemarsál letectva Robert Saundby, zástupce vrchního velitele bombardovacího letectva Arthura Harrise (str. 275).

6 CASABLANCA

Jste:

Polní maršál John (Jack) Dill, náčelník britské Mise spojeného štábu se sídlem ve Washingtonu a Churchillův vysoký zástupce Velké Británie při CCS (str. 284, 330)

Generál Dwight D. Eisenhower, vrchní velitel spojeneckých expedičních sil na severoafrickém bojišti (str. 294).

Generál Walter Bedell Smith, náčelník Marshallova štábu (str. 302).

Dick Mallaby, příslušník legendárního Churchillova Oddělení pro zvláštní operace (SOE) (str. 310).

Generál Henry „Jumbo“ Maitland Wilson, vrchní velitel britských sil na Blízkém východě (str. 318).

Generál Harold Alexander, velitel největšího obojživelného vylodění v dějinách, operace *Roundup* (str. 324).

7 ZÁVOD KRÝNU

Jste:

Letecký maršál Arthur Tedder, Eisenhowerův zástupce ve funkci vrchního velitele spojenecké armády (str. 338).

Generál Lewis Brereton, nedávno jmenovaný velitel FAAA (str. 348).

Generálporučík Frederick „Boy“ Browning, agilní velitel 1. britského výsadkového sboru (str. 354).

Generálporučík Brian Horrocks, velitel 30. sboru (str. 362).

Generálporučík Miles Dempsey, velitel 2. britské armády (str. 368).

Brigádní generál Edgar „Bill“ Williams, šéf zpravodajské služby 21. armádní skupiny (str. 374).

Brigádní generál Floyd Parks, náčelník Breretonova štábu (str. 380).

8 BOMBA

Jste:

Margrethe Bohrová (rozená Nørlandová), manželka Nielse Bohra a jeho nejbližší důvěrnice (str. 391, 406).

Vannevar Bush, dynamický a rozhodný šéf amerického Úřadu pro vědecký výzkum a vývoj (OSRD) (str. 396).

Henry Stimson, americký ministr války (str. 412).

Generál George Marshall, nejvyšší představitel americké armády (str. 420).

Vjačeslav Molotov, ministr zahraničí SSSR (str. 430).

Plukovník Paul Tibbets z 509. složené skupiny armádního letectva Spojených států (str. 434).

1

**„NEJTEMNĚJŠÍ
HODINA“
LÉTO 1940**

ODDÍL 1

STRANICKÉ DILEMA

Možná jste vykonal mnoho dobrého, ale už tu sedíte moc dlouho. Odejděte, radím vám, ať se vás už konečně zbavíme. Ve jménu božím vás vyzývám: Odejděte!

Leo Amery, poslanec Dolní sněmovny

7. květen 1940

Během plamenného projevu poslance Lea Ameryho adresovaného premiérovi Nevillu Chamberlainovi, jehož Amery až doposud podporoval a pokládal za svého přítele, je Dolní sněmovna zaplněna takřka do posledního místečka. Jste *David Margesson*, předseda poslaneckého klubu Konzervativní strany a hlavní Chamberlainův dohlížitel nad dodržováním stranické disciplíny. Jste jedním z hlavních mocenských hráčů parlamentní sněmovny, jehož se mnozí jeho straničtí kolegové obávají kvůli jeho tvrdosti a neústupnému prosazování stranické disciplíny. Vašimi přednostmi jsou rozhodnost a kuráž. Když však sedíte v zelené kožené lavici Dolní sněmovny a pozorně nasloucháte probíhající debatě o tom, jak kabinet zvládá válečné úsilí, začínají se vás pomalu zmocňovat obavy. Jakožto předseda parlamentního klubu byste měl mít cit pro náladu v poslanecké sněmovně a vaše instinkty vám říkají, že se věci nevyvíjejí dobře. Pozice Británie ve válce proti hitlerovskému Německu se hroutí a spolu s tím bere za své i důvěra v Chamberlainovu vládu.

Během několika následujících dní se Dolní sněmovna, toto monumentální politické divadlo, stane dějištěm jednoho z nejzávažnějších verdiktů, jaký kdy britská politická scéna vynesla. Ameryho projev spolu s otevřenou kritikou mnoha dalších významných osobností britské armády a politiky uvede do pohybu řetěz událostí, které během

několika dní povedou k Chamberlainovu sesazení a nahrazení jeho vlády národní koalicí. S obligátním tvrdým límečkem a v oblečení, co už očividně dávno vyšlo z módy, působí Chamberlain jako muž, který stále více ztrácí kontakt s realitou. Jeho projev během rozpravy je naprosto nevýrazný a premiér dělá dojem „otřeseného muže“. Dilema, před nímž coby jeden z klíčových hráčů v parlamentu stojíte, však zní: Může se Chamberlain ve funkci premiéra udržet, a pakliže ne, kdo by ho mohl ve straně nahradit?

1. David Margesson, poslanec Dolní sněmovny

NORSKÉ TAŽENÍ

Slova Lea Ameryho ve vás stále ještě rezonují. Po rušném dni parlamentních rozprav vstupuje sněmovna do bouřlivé závěrečné fáze analýzy katastrofálního norského tažení, při němž zahynuly tisíce spojeneckých vojáků a řada dalších byla tváří v tvář Hitlerově bleskové válce bezmocná. Ukázalo se, že spojenecké síly vyslané k zásahu v Norsku nedokázaly do průběhu událostí zasáhnout, a Britové ztratili více než čtyři tisíce pěšáků, námořníků a pilotů, nemluvě o více než stovce nenahraditelných letadel, sedmi torpédoborcích, dvou křižnicích a jedné letadlové lodi. Po pravdě řečeno je za toto fiasko daleko spíše odpovědný Winston Churchill, jehož na podzim 1939 přivedl zpět do vlády jako prvního lorda admirality sám Chamberlain. Zasáhnout v Norsku v rámci obecnějšího plánu izolace Skandinávie od Německa byl jeho nápad. Churchill však za tento neúspěch obviňován není. Vina je připisována Chamberlainovi. Konzervativní poslanec a admirál v aktivní službě Roger Keyes (poprvé si v Dolní sněmovně oblékl uniformu, aby na tuto skutečnost upozornil) přednese působivý projev, v němž nastíní beznadějnou situaci sil nasazených do boje

Dnes jsem poprvé přišel do Dolní sněmovny v uniformě, protože chci mluvit za některé důstojníky a muže námořnictva, kteří v tuto chvíli bojují na moři a jsou velmi smutní.

Premiér minulý týden nastínil této sněmovně cíle, které vláda sledovala v norské kampani, a při té příležitosti nám sdělil: „Je zřejmé, že těchto cílů lze co nejrychleji dosáhnout, pokud bude možné dobýt Trondheim. Navzdory riskantnímu charakteru této operace vzhledem k tomu, že Němci mají toto město v držení a obsadili jediné skutečně funkční letiště v jihozápadním Norsku, ve Stavangeru, jsme se rozhodli to zkusit.“

Ihned po zahájení norské kampaně jsem navštívil admirálnítu, abych se pokusil navrhnout další postup na základě svých značných zkušeností z kombinovaných operací v obojživelné válce v Dardanelách a na belgickém pobřeží. Byl jsem natolik bláhový, že jsem si myslel, že mé návrhy budou přijaty, avšak bylo mi řečeno, že je s podivem, jak jsem se mohl domnívat, že všechny tyto návrhy nebyly již prověřeny lidmi, kteří přesně vědí, jaké zdroje jsou k dispozici a jaká rizika hrozí.

Když jsem si uvědomil, jak špatně se věci vyvíjejí, a viděl jsem, že se před námi rýsuje perspektiva dalšího Gallipoli, nepřestával jsem naléhat na admirálnítu a válečný kabinet, aby mi umožnily převzít za operaci zodpovědnost a naplánovat a vést útok.

Na západní frontě opět nastala patová situace. Kdybychom jen byli s to energicky a odvážně nasadit naše námořní síly, německá armáda v Norsku by se nyní nacházela ve velice složité situaci a nakonec by byla rozhodně poražena.

Zdroj 1: Projev admirála Rogera Keyese, Hansard, 7. květen 1940 (úryvek)

bez adekvátní podpory a vybavení. Projev tohoto loajálního straníka, byť nepřiliš elegantně zformulovaný, je pro vládu těžkou ranou (viz Zdroj 1). Jak uvedl jeden ze svědků jeho projevu: „Jeho slovům vdechovala život přímnost mluvčího.“

8. květen 1940

Iniciativy se chápe předseda Labouristické strany Clement Attlee. Znechucen včerejší parlamentní debatou se rozhodne prosadit hlasování o nedůvěře premiérovi, nikoliv však v naději, že zvítězí, ale v naději, že oslabí Chamberlainovu pozici a donutí ho k rekonstrukci kabinetu. Někteří členové Dolní sněmovny vnímají skutečnost, že Chamberlain zůstal premiérem i po vypuknutí války v září 1939, jako frašku; byl přece úzce spjatý s politikou *appeasementu* – politikou snažící se předejít válce s Německem cestou vyjednávání s Hitlerem. Nejzjevnějším a nejkřiklavějším příkladem tohoto přístupu byla samozřejmě katastrofální mnichovská dohoda z roku 1938, na jejímž základě bylo ve snaze vyhnout se konfliktu s nacisty prodáno Československo. Dokonce i tehdy, když Německo o rok později napadlo Polsko, Chamberlain stále lpěl na myšlence jednání o příměří. Až bezprostřední hrozba vzpoury jeho kabinetu ho přiměla k tomu, aby Hitlerovi doručil ultimátum, které nakonec Británii přivedlo do války. Attlee pochybuje, že se mu Chamberlaina podaří sesadit, ale doufá alespoň, že se mu podaří vládu zbavit některých jejích neefektivních členů a stát se součástí nové, rodící se národní koalice.

S blížícím se hlasováním se neúnavně snažíte posílit důvěru ve vládu, a když lstivost nepřináší kýžené ovoce, uchylujete se k výhrůžkám. Vláda nakonec v hlasování zvítězí, ale přijde o značnou část své podpory; teoretická sněmovní většina 213 hlasů se sníží na pouhých 81 hlasů. Mnoho toryů se hlasování zdrží, ale 41 hlasuje proti vlastní vládě. Když se dozvíte, že váš stranický kolega, konzervativec John Profumo, hlasoval s opozicí, dáte mu co proto a prohlásíte ho za „naprosto opovrženého hajzlíka“. Navzdory vaší snaze je pozice premiéra vážně ohrožena, a přestože Chamberlain zatím pravděpodobně neodstoupí, na pořadu dne je otázka, kdo by ho v případě, že by taková

eventualita nastala, mohl nahradit. Vaším úkolem je provést sondáž a odhadnout úroveň podpory pro jeho možné nástupce.

KANDIDÁTI

Winston Churchill

Každému pozorovateli ve Westminsteru se Churchill nutně musí jevit jako rozporuplná osobnost s dosti omezenou podporou. Pravda je, že ve třicátých letech vedl neúnavnou kampaň proti *appeasementu* a je nepřehlédnutelnou mediální personou; jeho proslovy a neochvějná touha bojovat proti nacistům jej staví do dobré pozice. Ale nese si s sebou také značnou politickou zátěž – pro levici bude navždy poskvřen obléháním Sidney Street v roce 1911, kdy jako ministr vnitra nařídil vojákům, aby se v londýnských ulicích utkali se skupinou lotyšských revolucionářů, což bylo vnímáno přinejmenším jako přehnaně tvrdý zákrok. Labouristé jeho osobu kvůli jeho úporné snaze o potlačení generální stávkou v roce 1926 a kvůli jeho otevřené podpoře impéria rovněž vnímají jako problematickou. Labourističtí poslanci se zařekli, že s „tím ničemou Churchillem“ nebudou nikdy spolupracovat. Pro pravicové politiky je to muž, který opustil konzervativce, aby se dal k liberálům, a když Liberální strana ve dvacátých letech u voličů propadla, vrátil se zpět. Ve třicátých letech, během „divokých roků“, kdy nezastával žádnou vysokou vládní funkci, trávil většinu času tím, že se v řadě ostře sledovaných témat navážel do vlády své vlastní strany. Pro někoho je Churchill zodpovědný za fiasko v Gallipoli, neúspěšné vojenské tažení, s jehož plánem přišel v roce 1915 a jehož cílem mělo být vyřadit osmanské Turecko z první světové války, ale které místo toho vedlo k úmrtí téměř 60 000 tisíc spojeneckých vojáků. A podle mnoha dalších je Churchill prostě jen nevypočitatelný a impulzivní samorost.

Z těchto důvodů se coby nástupce Chamberlaina zdaleka nezdá být samozřejmou volbou, a to zejména ne mezi členy vlastní strany. Významní toryovští politici jako Stanley Baldwin, Max Beaverbrook a Sam Hoare jsou přesvědčeni, že Konzervativní strana by Winstona ve svém čele netolerovala. Objevují se i další jména: Anthony Eden, nebo dokonce sedmasedmdesátiletý David Lloyd George, vítěz první

světové války, ale až na jedinou výjimku ministra zahraničí Edwarda Wooda neboli lorda Halifaxe, jenž tento titul zdědil v roce 1934, nezní žádné z nich přijatelně.

Lord Halifax

Halifax, jemuž někteří kvůli jeho politickému důvtipu a lstivosti přezdívají „Holy Fox“ (Svatá liška), je vysoce respektovanou personou britské politiky, jež zastávala řadu vysokých funkcí, včetně ministra války a místokrále Indie. Od počátku roku 1938 působí na postu ministra zahraničí, a přestože byl zapletený do Chamberlainovy politiky *appeasementu*, k mnichovské dohodě se stavěl rezervovaně a byl klíčovou postavou kabinetu při nátlaku na Chamberlaina, aby se neochvějně postavil na stranu Polska. Uhlazený a vzdělaný Halifax, vnímaný pro své aristokratické vystupování jako nositel „vysokých mravních zásad“, je štíhlý a velmi vysoký (196 cm), a je tak o hlavu vyšší než zavalitý Churchill, který měří jen 170 centimetrů. Ani zmrzačená ruka a ráčkování nebyly pro něj v dosavadním životě žádným hendikepem (viz Vyobrazení 2).

2. Churchill and Halifax

Někteří Halifaxe pokládají za „unaveného muže“, jenž má navíc problém s vrozenou leností, ale pokud je po parlamentní rozpravě o Norsku nutná změna – a to nejen co se týče Chamberlaina, ale i mnoha dalších toryů –, pak je Halifax přirozeným premiérovým nástupcem a mužem, který by měl stanout v čele kabinetu. Zdá se, že jsou s ním ochotny spolupracovat i opoziční strany; koneckonců když byl místokrálem Indie, tak bez problémů pracoval pro labouristickou vládu. Pokud je nyní zapotřebí vláda národní jednoty, zdá se, že Halifax je mužem, který má největší šanci získat důvěru labouristů i liberálů. Churchill se těší širší mimoparlamentní podpoře, ale v kuloárech moci drží trumfy Halifax; a po rozpravě o norském tažení vám musí být jasné, že Chamberlain na Halifaxe naléhá, aby byl připraven v případě potřeby převzít otěže moci.

Halifax však váhá, a to ze dvou důvodů. Zaprvé, zasedá ve Sněmovně lordů, a nemohl by tedy debatovat a vést svou stranu v Dolní sněmovně, a to dokonce ne ani jako předseda vlády. Tento problém by se dal vyřešit, kdyby byl urychleně přijat mimořádný zákon, jenž by mu umožnil návrat do Dolní sněmovny, ale zatímco by byl projednáván, normální činnost kabinetu by mohla být dočasně pozastavena. Po pravdě řečeno to ani skutečný problém není a dal by se hravě vyřešit, ale Halifaxovi to nabízí dobré alibi, proč se funkce ministerského předsedy neujmout. K vám se však doneslo, že Halifax má ve skutečnosti z převzetí premiérského postu obavy – ba že je z té perspektivy „k smrti vyděšený“. Když mu byl v roce 1938 nabídnut post ministra zahraničí, přijímal ho nanejvýš zdrženlivě, a často předstíral, že je mu nepříjemné ujímat se vysokých a odpovědných funkcí, protože si chtěl být jistý, že se mu dostane ta nejširší podpora. Jako typický aristokrat nechce vzbuzovat dojem člověka prahnoucího po politické moci, ale chce působit jako někdo, koho do vysoké funkce „dotlačili přátelé pro dobro vlasti“, zatímco on ve skutečnosti touží jen po klidném životě někde na venkově. Byl by tedy pro úřad, jenž je mu nabízen, tou správnou osobou?

9. květen 1940

Necelý den po zničovacím hlasování v Dolní sněmovně v pozdních odpoledních hodinách pozve Chamberlain Churchilla, Halifaxe a vás

coby předsedu parlamentního klubu Konzervativní strany na schůzku do Downing Street, aby se rozhodlo o dalším postupu. Během předchozích čtyřadvaceti hodin jste Halifaxe ujišťoval, že má podporu vedení Konzervativní strany, vůdců opozice, samotného Chamberlaina, a dokonce i krále – stejně jako mnozí jiní samozřejmě předpokládá i král, že se Halifax, muž, jehož on sám i jeho žena jednoznačně preferují, ujme postu premiéra. Otázkou je samozřejmě Churchillův postoj: podpoří Halifaxe na post premiéra? Ten ale v této roli možná vidí sám sebe – což lze i navzdory vašim výhradám taktéž pokládat za dobré řešení. Možná ze všeho nejdůležitější je nyní Halifaxovo vlastní rozhodnutí převzít otěže moci.

3. Churchill a Chamberlain

Zpočátku se Chamberlain snaží získat Halifaxův a Churchillův souhlas, aby ho ve funkci ministerského předsedy podrželi, ale vy jste nucen zasáhnout: Clement Attlee vám již sdělil, že téměř jistě nezapojí Labouristickou stranu do nové národní vlády vedené Chamberlainem – takže váš současný předseda bude muset nevyhnutelně odstoupit. Viditelně skleslý Chamberlain se obrací na ostatní, aby se vyjádřili. Churchill nezvykle mlčí, Halifax váhá. Pokud Chamberlain nakonec skutečně odstoupí, kterého ze dvou hlavních kandidátů podpoříte?

PAMĚTI POBOČNÍKA

- * Halifax je nesmírně zkušený politik, jenž byl členem kabinetu po větší část třicátých let.
- * Churchill působil ve vysokých politických funkcích již před první světovou válkou.
- * Halifax by v těchto krizových a nejistých časech působil klidným a sebejistým dojmem.
- * Churchill by do vládního kabinetu vnesl dynamiku a energii.
- * Halifax se těší podpoře nejvyššího stranického vedení a tiché podpoře opozičních stran, které bude nezbytné přizvat do vlády.
- * Churchill se těší oblibě u britského národa, což bude nezbytné pro získání politické podpory.
- * Halifax si není jistý, zda má nabídku premiérského křesla přijmout, a zdá se, že po této práci ani příliš netouží. Bez sebedůvěry a elánu se však v nadcházejících měsících neobejde.
- * Churchill může být nevyzpytatelný a lehkomyšlný (vzpomeňme na Gallipoli a Norsko). Británie nyní potřebuje chladné, analytické vedení, a nikoliv impulzivní rozhodnutí s potenciálně katastrofálními následky.

ROZHODNUTÍ

Podpoříte Halifaxe, nebo Churchilla?

- ▶ Pokud si přejete, aby se ministerským předsedou stal Churchill, přejděte k **Oddílu 2** (str. 32).
- ▶ Pokud si přejete, aby se ministerským předsedou stal Halifax, přejděte k **Oddílu 3** (str. 42).

ODDÍL 2

OSUDOVÁ VOLBA - CHURCHILL SE UJÍMÁ VEDENÍ

25. květen 1940

Na pozadí deprimujících zpráv o vývoji britského válečného úsilí se válečný kabinet opět schází v ponurých podzemních prostorách pod Whitehallem. Za kanálem La Manche se spojenecké armády nacházejí ve svízelné situaci a země čelí neblahé vyhlídce totální vojenské porážky. Je také stále jasnější, že v situaci, kdy se země nachází na pokraji

propasti, začínají některé složky národa pochybovat o tom, zda je buldočí a nekompromisní přístup nového premiéra Winstona Churchilla k vedení války v souladu s realitou. Zatímco se členové britského kabinetu usazují do svých míst, aby se dohodli na dalším postupu, vládne pochmurná nálada; příštích několik dnů může přinést rozhodující zvrát v celé válce.

Jste *generál Hastings „Pug“ Ismay*, Churchillův poradce pro vojenské otázky, jenž se těší premiérově bezvýhradné důvěře, a jeho styčný důstojník s náčelníky štábů jeho armády,

4. Generál Hastings „Pug“ Ismay

vrchními veliteli pozemních sil, královského letectva a královského námořnictva. Ode dne, co se stal Churchill premiérem, jste se účastnil mnoha zasedání výboru pro obranu válečného kabinetu a máte dokonalý přehled o klíčových rozhodnutích britské vlády na nejvyšší úrovni. Premiér dá na vaše rady a připomínky a vy máte pocit, že v několika příštích neklidných dnech na vás bude spoléhat ještě víc.

Jen o něco málo více než před dvěma týdny, 9. května, kdy Churchill opouštěl jednání na Downing Street jako muž, který byl vybrán, aby se v případě, že Chamberlain odstoupí, stal příštím premiérem, vypadalo všechno docela jinak. Slyšel jste, že Chamberlain chtěl zůstat ve funkci, ale že Labouristická strana dala jasně najevo, že změna je potřebná. Lord Halifax, nejžhavější kandidát na post ministerského předsedy, kupodivu zaváhal. Možná se obával, nakolik bude skutečně schopen vést zemi, když se mu za válečné úsilí jako jeho ministr obrany bude zodpovídat vysoce exponovaný Churchill; nebo mu jednoduše jen vrtalo hlavou, že Winston by skutečně mohl být pro tuto funkci tím pravým mužem. Zatímco Halifax zvažoval svou kandidaturu, Churchill se k ní patrně nevyjadřoval, což v jeho rivalovi vzbudilo obavy, že ho nebude ochotný podpořit; to možná Halifaxe vedlo k tomu, aby nakonec ustoupil a vyslovil se pro Churchilla. Navzdory svým výhradám se Attlee i Labouristická strana záhy smířili s tím, že se Churchill ujme funkce premiéra a Halifax zůstane v jeho vládě na postu ministra zahraničí.

Večer 10. května se Churchill setkal s váhavým Jiřím VI., aby přijal královo jmenování ministerským předsedou. Vzhledem k obrovitému úkolu, který před ním stál, Churchill přemítal: „Doufám, že ještě není pozdě. Velmi se však obávám, že je.“

Ještě než bylo jmenování oficiálně schváleno, zahájila německá vojska všeobecnou ofenzívu proti Nizozemí a Francii, čímž uvrhla západní Evropu do krize. Nestalo se tak v nejšťastnější chvíli. Třináctého května Churchill oslovil národ s tím, že mu na jeho cestě za vítězstvím nemůže slíbit nic než „krev, pot a slzy“, což byla rétorika, která na řadu toryů v Dolní sněmovně příliš velký dojem neudělala. Zatímco Churchill hovořil, německá blesková válka zasazovala spojeneckým silám na kontinentu rozhodující úder a uštedřila jim zničující porážky; 15. května kapitulovalo Nizozemsko a zdálo se, že další

na řadě bude Belgie. Situace se stala kritickou, když si německé tanky, pěchota a letadla o několik dní dříve, 12. a 13. května, vynutily přechod přes řeku Mázu u Sedanu, prolomily spojenecké linie a táhly směrem k Lamanšskému průlivu, čímž hrozily rozetnout spojenecké armády na dvě části. V Paříži a Londýně vypuklo hotové pozdvižení.

Patnáctého května francouzský ministerský předseda Paul Reynaud zatelefonoval Churchillovi a hlásil mu: „Byli jsme poraženi, jsme na kolenou.“ Následujícího dne Churchill odletěl do Paříže a na vlastní oči se přesvědčil o zoufalství a panice, které zavládly mezi příslušníky francouzského vedení, ale nedokázal jim vnuknout ani naději, ani nový plán. Sporadické protiútoky spojeneckých vojsk jen málo přispěly k zastavení německého postupu k Lamanšskému průlivu, jenž 21. května dosáhl pobřeží a rozdělil spojenecké armády na dvě části; britské a některé francouzské jednotky se vydaly na sever, avšak většina francouzské armády zůstala na jihu. Britské síly byly stále více zatlačovány zpět k pobřeží směrem ke Calais a Dunkerquu a porážka se zdála být nevyhnutelná.

Churchill čelil potížím rovněž doma. Kuloáry londýnských vládních budov se šířily poraženectví a beznadějí. „Tohle je konec britského impéria,“ nechal se slyšet náčelník imperiálního generálního štábu, generál Ironside. Churchillovo jmenování premiérem se u většiny toryů ve Westminsteru nesetkalo se vstřícným přijetím; nyní propadali zoufalství. Čeho dobrého mohl tento „potrhlý“ a „labilní“ samorost dosáhnout?

V této atmosféře se Churchill musí také potýkat se vzrůstajícím pocitem některých členů jeho vlády, a dokonce i jeho válečného kabinetu, že pro Británii by bylo nejlepší, kdyby se z války vyvlékla dříve, než vše smete totální pohroma. V některých kruzích dokonce panuje přesvědčení, že Británie tak jako tak bojuje na nesprávné straně a že skutečným nepřítelem je Stalinův Sovětský svaz, jenž představuje mnohem větší hrozbu než Německo. Hitler má, jak tvrdí někteří lidé, určitě větší zájem udeřit na východě než na západě.

Možná proto je nyní, dokud Británii zbývá ještě nějaká důvěryhodnost, ta správná chvíle hledat východisko z války? Britské expediční síly na kontinentu jsou téměř netknuté, Francouzi stále ještě bojují (jakkoliv se někteří v Londýně domnívají, že neuměle) a Němci, třebaže mají

navrch, si stále nejsou jisti jednoznačným vítězstvím. Co by Hitler mohl požadovat za to, že se Francie a Británie stáhnou z války? Přímé jednání s Němci není možné, ale italský vůdce Benito Mussolini nabízí zprostředkování diplomatického vyjednávání s Berlínem s nejistým výsledkem. Italové jsou stále ještě neutrální a někteří členové britské vlády mají za to, že se Mussolini obává, aby Hitler v Evropě nezískal příliš velkou moc, a proto by mohl být ochotný dohodu zprostředkovat. Při nejmenším by bylo možné Italy přimět, aby se do války nezapojovali.

Vy v roli generála Ismaye sledujete, jak Churchillův válečný kabinet začíná debatovat o situaci. Churchill ustavil malý válečný kabinet složený z pěti vysokých vládních představitelů, v jehož čele stojí on sám jako ministr obrany, jenž zároveň zastává i roli ministerského předsedy (čímž se od dob Olivera Cromwella asi nejvíc přiblížil postavení vojenského diktátora). Neville Chamberlain nyní zastává úřad lorda kancléře a stále stojí v čele Konzervativní strany, a proto je nezbytné, aby si Churchill udržel podporu. U stolu sedí také Clement Attlee, vůdce labouristů, a jeho pravá ruka Arthur Greenwood. Attlee je notoricky známý svým tichým vystupováním a na své okolí působí poněkud bezbarvým dojmem – je to taková „plachá myška“, jak se o něm kdosi vyjádřil –, ale od konce třicátých let hraje klíčovou roli v tom, že labouristé podporují znovuvyzbrojování země a nekompromisně vystupují proti politice *appeasementu*. Greenwood, šedesátiletý labouristický poslanec z dělnické rodiny z Yorkshiru, je otevřenější a bodřejší povahy, ale kolují zvěsti, že hodně pije a není vždy tak rozhodný, jak by měl být. Podpora a vliv těchto členů nové koaliční vlády má pro premiéra zásadní význam.

Churchill také ponechal ve funkci ministra zahraničí lorda Halifaxe, a to zčásti proto, že si váží jeho schopností a zkušeností (i když ne vždy jeho úsudku), a zčásti proto, že ví, že Halifax se v Konzervativní straně těší značné podpoře. Těchto pět mužů nyní fakticky přijímá zásadní rozhodnutí, přičemž se podle potřeby mohou opřít o podporu a radu státních úředníků, armádních velitelů, jakož i dalších přízvaných ministrů, a v Churchillově případě i vaší osoby. Ve válečném kabinetu má Churchill kupodivu patrně větší podporu labouristů Attleeho a Greenwooda než Halifaxe a Chamberlaina, kteří se podle vás stále ještě nepřenesli přes to, jak se Churchill stal premiérem.

V průběhu zasedání válečného kabinetu Halifax z titulu ministra zahraničí oznamuje, že navázal kontakt s italským velvyslancem Giuseppe Bastianinim, aby začal testovat, co by Británii stálo nejenom udržení Itálie mimo válku, ale také rozšíření případných rozhovorů na problematiku všeobecného evropského urovnání. Churchill je v této fázi podle všeho spokojený s tím, že by tento kontakt mohl Británii alespoň pomoci získat trochu času ve vztahu k Itálii, nicméně trvá na tom, že schůzku „nesmí... doprovázet žádná publicita, protože by to znamenalo přiznání slabosti“. Halifax poznamenává, že se s Bastianinim sejde téhož dne odpoledne.

Neděle, 26. květen 1940

Zprávy z kontinentu jsou chmurnější než kdy jindy. Šíří se zvěsti, že Belgie se chystá kapitulovat, a francouzský premiér Paul Reynaud odlétá do Londýna – dost možná, jak se domníváte, aby se pokusil Francii dostat z války. Nálada ve válečném kabinetu, který se opětovně schází, je skleslá. Churchill se snaží prosazovat pokračování ve válce navzdory všemu; předkládá optimistický dokument vypracovaný náčelníky štábů jednotlivých složek armády, který tvrdí, že Británie může přežít a pokračovat, i kdyby Francie hodila ručník do ringu (viz Dokument 1 na str. 37–38).

Halifax se však pokouší převzít iniciativu a zmiňuje se o svém jednání s Italy. Naléhá na válečný kabinet, aby mu dovolil v těchto rozhovorech pokračovat. Za jakých podmínek by se Mussolini neúčastnil válečného konfliktu, nebo by dokonce zahájil jednání s Němci o podmínkách širší politické dohody? Halifax tvrdí, že je nezbytné co nejrychleji zjistit, jaké jsou v tomto ohledu možnosti. Churchill se mračí a oponuje, že jakékoli podmínky, které by jim Německo a Itálie mohly nabídnout, budou pro ně nepřijatelné a že zahájení jakéhokoli dialogu by vyslalo špatné signály. Obává se, že jednání jakéhokoli druhu vedená Halifaxem by mohla být počátkem nechtěného sklouzávání po šikmé ploše vedoucího až k ponižující „dohodě“ ve stylu Mnichova. Premiér se vám svěruje, že případná dohoda by mohla mít za následek jen degradaci Británie na vazalský stát.

TENTO DOKUMENT JE MAJETKEM VLÁDY JEJÍHO VELIČENSTVA.

SCHRAŇUJTE POD ZÁMKEM.

Zacházení s tímto tajným dokumentem podléhá zvláštnímu režimu.

Tajné

W. P. (40) 169

(Rovněž dokument č. C. O. S. (40) 397)

26. května 1940

Kopie č. 7

VÁLEČNÝ KABINET
BRITSKÁ STRATEGIE PRO BLÍZKOU BUDOUCNOST

Zpráva Komise sboru náčelníků štábů

Ve světle následujícího dotazu ministerského předsedy jsme opětovně přezkoumali naše stanovisko k dokumentu „Britská strategie za jistých okolností“ (Dokument č. W. P. (40) 168).

„Pokud by Francie nebyla už schopna klást Německu odpor a vyhlásila by příměří s tím, že by se její armáda zastavila na svých nynějších pozicích, pokud by belgická armáda poté, co by britským expedičním silám poskytla krytí při jejich ústupu k hranicím, byla donucena ke kapitulaci a pokud by Británii byly nabídnuty podmínky, které by ji zcela vydávaly na milost a nemilost Němců, takže by byla kupříkladu nucena opustit své námořní základny na Orknejích, jaké jsou vyhlídky našeho pokračování ve válce proti Německu a eventuálně i Itálii? Může si námořnictvo a letectvo činit rozumné vyhlídky na to, že dokáže odvrátit rozsáhlou invazi, a byly by si síly shromážděné na tomto ostrově s to poradit s paradesantními výsady čítajícími ne více než deset tisíc mužů? Je totiž zřejmé, že pokračování Británie v odporu by pro Německo, které nyní okupuje větší část kontinentální Evropy, bylo velice riskantní, a proto si podle všeho nasazení většího kontingentu dovolit nemůže.“

2. Naše odpověď je obsažena v následujících odstavcích.

3. Vzhledem k tomu, že naše letectvo prozatím neutrpělo téměř žádné ztráty, spojené síly našich námořních a vzdušných sil by měly být schopné zabránit Němcům v uskutečnění rozsáhlé obojživelné invaze do naší země.

6. Zásadní význam bude pro nás mít vzdušná převaha. Pokud by se Němcům nad námi podařilo dosáhnout vzdušné převahy, mohli by se pokusit zlomit náš odpor jen za pomoci leteckých úderů.

332

9. Odpověď na otázku, zda se německým vzdušným úderům podaří ohrozit náš letecký průmysl, nezávisí jen na ničivé síle německého bombardování, ale také na jeho dopadech na morálku pracujících a jejich odhodlání pokračovat v práci i navzdory všeobecnému chaosu a zkáze.

10. Jestliže nepřítel zahájí kampaň nočních útoků na náš letecký průmysl, pravděpodobně inkriminovanému strategickému odvětví způsobí takovou materiální a mravní újmu, že zastaví veškerou jeho práci.

333

11. Je třeba mít na paměti, že Němci mají čtyřnásobnou početní převahu. Německé továrny jsou navíc teritoriálně rozptýlené a je pro nás relativně obtížné k nim doletět.

12. Na druhé straně, pokud budeme mít k dispozici bombardovací síly schopné uskutečnit protiofenzívu, budeme moci na německá průmyslová centra provádět obdobné útoky a v důsledku materiálních škod i dopadů na morálku nepřítele vyřadit jejich nemalou část z provozu.

13. Když to celé shrneme, tak nám nezbývá než konstatovat, že Německo má momentálně všechny trumfy; důležitější je však to, zda morálka našich mužů ve zbrani i našeho civilního obyvatelstva bude s to vyvážit momentální početní a materiální převahu Německa. Náš názor je, že to dokážeme.

J. G. DILL

(Podepsali)

C. L. NEWALL

T. S. V. PHILLIPS

DUDLEY POUND

R. E. C.

EDMUND IRONSIDE

Churchillova strategie a dlouhodobá vize, jak by Británie mohla zvítězit ve válce, v níž Francie neobstála, však příliš přesvědčivě nezní; zdá se, že se scvrkávají na vidinu pouhého přežití a chabou nadějí, že Američané někdy v budoucnu do války také vstoupí. Halifax naproti tomu prosazuje myšlenku kompromisního řešení, které by pro Británii leccos zachránilo, ale za cenu, že se mnohého bude muset vzdát. Zdá se, že jednání uvízlo na mrtvém bodě.

Vy přesto víte, že Churchillova pozice je dokonale vybalancovaná. Pokud by Halifaxovy aktivity úplně zarazil, mohlo by ho to přimět k rezignaci a to by mohlo k odchodu vyprovokovat i Chamberlaina. S jejich odchodem by se vytratila i podpora Konzervativní strany, a Churchillova pozice by se tak mohla stát neudržitelnou; jeho vláda by mohla padnout, i kdyby si udržel podporu Attleeho a Greenwooda. Neuniklo vám, že Chamberlain se zatím nepřiklonil ani na jednu, ani na druhou stranu. Atmosféra je třeskatá, ale Churchillovi se podařil mistrovský kousek a získává trochu oddechového času. Souhlasí s tím, aby Halifax připravil memorandum, v němž by nastínil možné způsoby, jak zahájit jednání s Itálií. Tím však konečné rozhodnutí pouze odkládá na pozdější dobu, protože je téměř jisté, že Halifax bude chtít o této záležitosti hovořit následujícího dne na zasedání válečného kabinetu. Když je jednání válečného kabinetu u konce, začnete o dilematu debatovat s premiérem. Co mu poradíte?

PAMĚTI POBOČNÍKA

- * Boje na kontinentu se nevyvíjejí vůbec dobře. Pokud nezačnete okamžitě jednat, tak není vyloučeno, že celá britská armáda ve Francii bude ztracena.
- * Vezměte v úvahu zprávu náčelníků štábů, podle níž by Británie mohla přežít i v případě, že Francie kapituluje (viz Dokument 1).
- * Pokud se vám nepodaří Británii urychleně vyvléci z války, může to zapříčinit její zhroutilí. Nebude lepší zachránit alespoň něco, i když

byste za to museli zaplatit ztrátou některých zámořských držav a teritorií?

- * Vyslání jakéhokoli signálu do Berlína, že je Británie ochotna vyjednávat, patrně značně zvýší pravděpodobnost uzavření nějakého druhu dohody v mnichovském stylu. Duch *appeasementu* zdaleka není ještě mrtvý.
- * Možná bude lepší pokusit se zredukovat své ztráty a zahájit vyjednávání, dokud je ještě čas. Halifax má možná pravdu, že předběžně otestovat, jaké možnosti se nabízejí při jednání s Mussolinim, je tou nejméně špatnou variantou.
- * Churchill má nepochybně pravdu, že jakákoli dohoda s Německem z dlouhodobého hlediska pro Británii představuje větší riziko; Hitler všechny své dosavadní sliby porušil, a až se mu to bude hodit, tak v budoucnu zase znovu zaútočí.
- * Pokud by Churchill Halifaxovy aktivity zarazil příliš brzy, ten by mohl odstoupit a možná i položit jeho vládu.

ROZHODNUTÍ

Poradíte Churchillovi, aby Halifaxovy aktivity zarazil, a riskoval tak jeho rezignaci, nebo mu naopak poradíte, aby zahájil vyjednávání s nepřítelem?

- ▶ Pokud souhlasíte s tím, aby Halifax zahájil vyjednávání s nepřítelem, přejděte k **Oddílu 6** (s. 64).
- ▶ Pokud jste proti, aby Halifax s nepřítelem vyjednával, přejděte k **Oddílu 7** (s. 70).

ODDÍL 3

HOLY FOXOVA VÁLKA

25. květen 1940

Jste *Clement Attlee*, poslanec Dolní sněmovny, vůdce Labouristické strany a jedna z klíčových postav válečného kabinetu lorda Halifaxe. Do vlády jste byl uveden před více než dvěma týdny po rezignaci Nevilla Chamberlaina, kterou jste si v mnoha ohledech vynutil. Od té doby jste se jako člen národní koaliční vlády lorda Halifaxe podílel na některých z nejvýznamnějších rozhodnutí v britské historii. Teď, když se válečný kabinet schází v ponurých podzemních prostorách hluboko pod Whi-

tehallem, se vás však zmocňuje hluboký pocit beznaděje. Válka se vyvíjí velmi špatně a zdá se, že rozvrat a porážka se kvapem blíží. Když všichni začnete diskutovat o zhoršující se situaci na kontinentu, působí Halifax unaveně a sklíčeně.

Od 10. května, kdy Halifax složil přísahu a stal se premiérem, stále častěji uvažujete nad tím, jestli to skutečně byla ta nejlepší volba. Labouristická strana se zasloužila o odstranění nešťastného a politicky zdiskreditovaného Chamberlaina – jeho odchodem jste si podmínil svou ochotu sloužit v novém

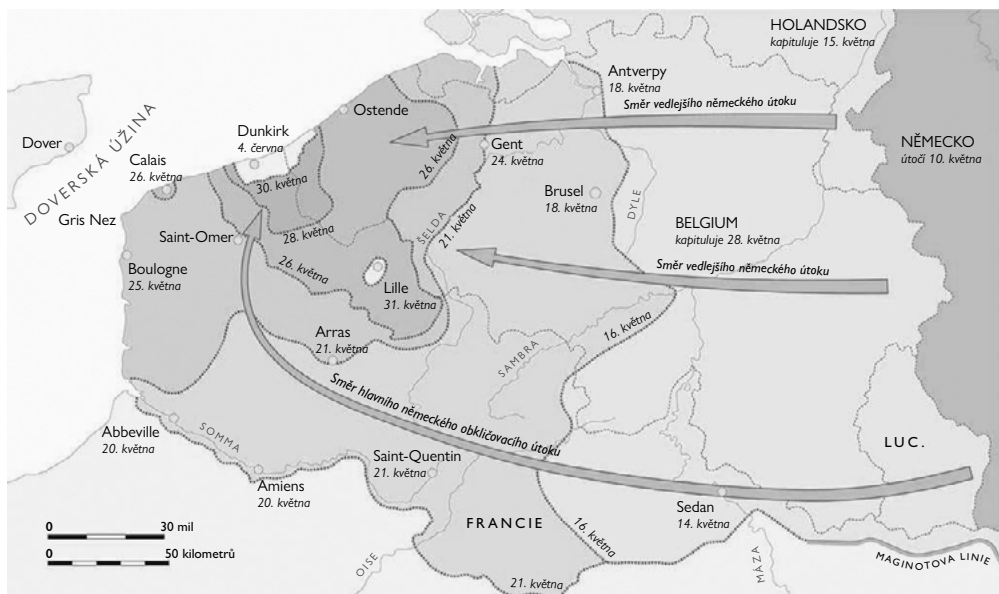

5. Greenwood a Attlee

národním koaličním kabinetu – a souhlasila s tím, aby se otěží moci ujal lord Halifax. To se však neobešlo bez otřesů, protože váš náměstek Arthur Greenwood v Halifaxově vládě odmítl sloužit, odstoupil a na jeho místo nastoupil Herbert Morrison, pro něhož byl nový předseda vlády stravitelnější. Ale ani tak to nebylo jednoduché; Halifax trval na tom, aby ve válečném kabinetu zůstala řada lidí, kteří jsou pro vás nepřijatelní, například Sam Hoare a John Simon, oba hluboce zdiskreditovaní *appeasementem* a neúspěšnou zahraniční politikou třicátých let.

Halifax se okamžitě musel postavit rychle se zhoršující situaci na kontinentu. Německý útok na Nizozemí byl zahájen 10. května, právě když Halifax sestavoval svůj kabinet, a Holandsko během několika dní kapitulovalo, Belgie se ocitla na pokraji porážky a ve Francii zavládl chaos. Německá vojska se 14. května převalila přes řeku Mázu u Sedanu, rozdrtila francouzské síly v oblasti a poté vyrazila k Lamanšskému průlivu. Do 21. května se spojenecké pozice zhroutily. Zatímco francouzská vláda lamentovala nad blížící se porážkou, náčelník britského imperiálního generálního štábu, generál Edmund Ironside, se nechal slyšet, že „v danou chvíli to vypadá jako největší vojenská pohroma v našich dějinách“ (viz Mapa 1 na s. 44).

Winston Churchill se stal v Halifaxově kabinetu ministrem obrany pověřeným vedením a koordinací válečného úsilí. Churchill si pravděpodobně dělal na premiérské křeslo zálsuk sám, ale v okamžiku, kdy Halifax nominaci své strany přijal, byl Winston – alespoň prozatím – nucen smířit se s druhým nejdůležitějším postem. Měl jste vůči Churchillovi vážné výhrady, ale když jste ho v posledních dvou týdnech viděl v akci, udělal na vás dojem svou energií a elánem. Byl všude, létal tam a zpět přes Lamanšský průliv, aby se poradil se svými generály, i když některé jeho vměšování do jejich práce iritovalo. Generál Pownall to komentoval slovy: „Copak mu nikdo nedokáže vysvětlit, že nemá velet vojenským operacím, jako by byl vrchním velitelem armády?“ Churchill také odletěl do Paříže, aby se setkal s generálem Maximem Weygandem, novým šéfem francouzské armády. Vrátil se však s tím, že všude naráží na sklíčenost a poražectví, a dokonce se proslýchalo, že by se moci mohl ujmout čtyřiaosmdesátiletý hrdina první světové války a známý odpůrce války

Mapa 1: Německý postup, květen 1940

s Německem, generál Philippe Pétain, který možná dokonce sympatizuje s fašismem.

V Londýně se Halifax taktéž potýkal s rostoucím zoufalstvím a poraženectvím mezi elitami britské společnosti, i když rozsah katastrofy odehrávající se na kontinentu byl širší britské veřejnosti dosud skryt. Velké naděje se upínaly k francouzské protiofenzívě proti německým silám, které se probojovaly spojeneckými liniemi až k Lamanšskému průlivu. Churchill mluvil o velkých vyhlídkách na úspěch, ale ofenzíva ničeho nedosáhla a morálka v důsledku toho poklesla.

Francie se zdá být ztracená a Halifax se začíná poohlížet po tom, jak Británii dostat z katastrofy, jež jí hrozí. Vojenské řešení se zdá být stále méně pravděpodobné, ale diplomacie dosud snad ještě nabízí cestu k nějaké formě krátkodobé dohody. Poté, co se Halifax ujal svého úřadu, jmenoval na své místo na ministerstvu zahraničí Samuela Hoarea. Stalo se tak k velké nelibosti vás i vašich kolegů, kteří si přáli, aby Hoare úřad opustil. Hoare je znám jako zavilý Churchillův odpůrce, a přestože 10. května, kdy se stal Churchill ministrem obrany, zastával Hoare post ministra letectví, Churchill trval na tom, aby byl ze své funkce odvolán. Nyní coby ministr zahraničí zahájil Hoare

na Halifaxův příkaz prostřednictvím italského velvyslance v Londýně Giuseppe Bastianiniho rozhovory s Mussoliniho ministrem zahraničí (a zetěm) hrabětem Cianem.

Až doposud se Hoare snažil zabránit tomu, aby Itálie vstoupila do války na Hitlerově straně, ale zatímco vy na to zíráte s otevřenou pusou, ukazuje se, že Halifax a jeho ministr zahraničí mají v plánu zajít mnohem dál. Válečný kabinet pozorně naslouchá, jak Hoare prezentuje návrh dokumentu pohotově označovaného jako „plán Hoare–Ciano“, který nastiňuje, co Itálie požaduje za to, že nevstoupí do války a přesvědčí Hitlera, aby zastavil boje zuřící na kontinentu. Mussolini byl s Hitlerem evidentně v kontaktu a rámcové návrhy nesou pečeť dohody upečené v Berlíně. Británie by směla své ozbrojené síly, jež na kontinentu čelí zkáze, evakuovat zpět do Anglie, ale Francie by se musela smířit s rozdělením, přičemž pobřežní zóny podél Lamanšského průlivu a pobřeží Atlantiku by byly součástí území okupovaného Němci. Británie by také musela Itálii odevzdat Maltu a demilitarizovat Gibraltar, přičemž německé kolonie zabavené na konci první světové války by museli Spojenci vrátit Hitlerovi. Tím by byla zajištěna desetiletá mírová smlouva (viz Mapy 2 a 3 na str. 46).

Válečný kabinet je z podmínek Hoare–Cianova plánu v šoku; ten sice přiznává porážku, alespoň se ale snaží něco zachránit, jako například britskou armádu na kontinentu. Hoare ani Halifax nejsou zatím ochotni se k plánu otevřeně přihlásit a jak Halifax, tak i Chamberlain konstatují, že přijetí takové dohody by s sebou neslo vážná rizika. Británie by tím však získala čas a zabránila by totální porážce, která se nyní zdá být neodvratná; také Francie by něco zachránila. Atmosféra na schůzce zhoustne, když se Churchill oboří na Hoarea, že podmínky spojenecké kapitulace jsou příliš submisivní. Předkládá vlastní dokument, novou zprávu náčelníků štábů (viz Dokument 2 na str. 47), podle níž by byla Británie schopna pokračovat ve válce, i kdyby Francie padla.

Churchill se představě desetileté smlouvy s nacisty vysmívá; jak by mohl někdo věřit, že Hitler podmínky dohody dodrží? Určitě by to dopadlo stejně jako s onou dohodou, kterou Němci o několik let dříve podepsali s Polskem a kterou v první příhodný okamžik roztrhali; anebo, což je ještě horší, by to byla další ostudná mnichovská dohoda. Hoare opáčí, že pouhá rétorika a chvástání nezadrží německé